

VODIČ ZA TRENERE ZA STRU KOVNO OBRAZOVANJE I OSPOSOBLJAVANJE O EKONOMIJI SOCIJALNE SOLIDARNOSTI

**ERASMUS+ PROJECT:
EMPLOY SSE - PROMOTING EMPLOYABILITY THROUGH SOCIAL
SOLIDARITY ECONOMY**

ENAIIP & INE GSEE

Draft by:	Luisa Previati, ENAIIP	Date:	01/07/2020	Version n°1
Revision by:	Drazen Simlesa, ZMAG	Date:	28/07/2020	Version n°2
FINAL VERSION	Karolina Silna, EA	Date	25/09/2020	
Approved by:	Ira Papageorgiou, INE GSEE	Date:	30/09/2020	

Grant agreement: KA2 2019-1-EL01-KA202-062479

The European Commission support for the production of this publication does not constitute an endorsement of the contents which reflects the views only of the authors, and the

Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

1 - UVOD

1.1 Predstavljanje projekta EmploySSE

Osnovna ideja projekta EmploySSE je osmisлити okvire društvene i solidarne ekonomije (DSE) u sklopu strukovnog obrazovanja i osposobljavanja (SOO). Projekt drži da je SOO, posebice cjeloživotno strukovno obrazovanje i osposobljavanje (CSOO), alat za postizanje društvenih promjena: strukovno obrazovanje i osposobljavanje moglo bi polaznike pripremiti za širok raspon zanimanja unutar općenito definiranih strukovnih usmjerenja, umjesto da ih priprema za radne zadatke i uloge vezane uz određene poslove. Želja nam je, kroz suradnju, povećati vidljivost DSE-a, ojačati mogućnosti samoupravljanja inicijativa i organizacija DSE-a, stvoriti prilike za zapošljavanje u području DSE-a te ponuditi sveobuhvatnu edukaciju i profesionalni razvoj u području DSE-a.

DSE se sve više upotrebljava kao krovni pojam koji se odnosi na proizvodnju i razmjenu dobara i usluga od strane širokog spektra organizacija i inicijativa koje teže jasnim društvenim i/ili okolišnim ciljevima (UNTFSSSE¹, 2014). Kako navodi RIPESS – interkontinentalna mreža za promicanje društvene i solidarne ekonomije – DSE je globalni pokret koji posljednjih godina jača i ubrzano raste. Organizacije DSE-a su inicijative koje predvode građani i one predstavljaju alternativu tržišnom kapitalizmu, s ciljem sistemskih promjena u izgradnji ekonomije i društva koji služe društvu i planetu. Na globalnoj razini, ti alternativni oblici proizvodnje, razmjene i potrošnje jačaju kao odgovor na društvene, ekonomske i okolišne krize.

U tom smislu, mnogi promatrači uočavaju da su se inicijative DSE-a pokazale ekonomski i društveno otpornijima od konvencionalnih poduzeća u privatnom sektoru u periodu nakon globalne financijske krize 2008. godine (Ujedinjeni narodi, 2017)². Ta vrsta otpornosti pravi je put za izlazak i iz trenutne socio-ekonomske krize izazvane pandemijom virusa COVID-19, koja je ukazala na krhkost našeg ekonomskog sustava i rastuću nejednakost. Budući da je većina inicijativa vezana uz lokalnu ekonomiju, DSE može odigrati ključnu ulogu u podupiranju

¹ Radna skupina Ujedinjenih naroda o društvenoj i solidarnoj ekonomiji (www.unsse.org) - UNTFSSSE

² Ujedinjeni narodi (2017). *Svjetsko ekonomsko i društveno istraživanje (World Economic and Social Survey)*. Dostupno na: <https://www.un.org/development/desa/publications/wess-2017.html>

uključivog i održivog lokalnog razvoja. Iako je mnogo pozornosti posvećeno *društvenim* pozitivnim učincima DSE-a, manje pozornosti posvećuje se pozitivnim učincima DSE-a na *zapošljivost*, pri čemu je 2019. godine sektor DSE-a osigurao 6,3% radnih mjesta za radno sposobnu populaciju u 28 država članica EU-a, u usporedbi s 6,5% 2012. godine (Europski gospodarski i socijalni odbor – EGSO, 2017)³.

Osim toga, ovaj projekt smatra da je strukovno obrazovanje i osposobljavanje (SOO), a posebice cjeloživotno strukovno obrazovanje i osposobljavanje (CSOO) alat za postizanje društvenih promjena: SOO može pripremiti učenike za širok raspon zanimanja unutar strukovnih usmjerenja, umjesto za radne zadatke i uloge vezane uz određene poslove.

Projektini odbor čini šest partnera iz pet zemalja – Grčke, Češke, Hrvatske, Francuske i Italije. Voditelj projekta je Institut rada opće konfederacije radničkih sindikata Grčke (INE GSEE). Glavni partner u izradi ovog vodiča (Intelektualni ishod 1) je ENAIIP Veneto iz Italije, a ostali su sudionici DOCK – Zona društvene i solidarne ekonomije iz Grčke, Ekumenska Akademija (EA) iz Češke, Zelena mreža aktivističkih grupa (ZMAG) iz Hrvatske i ADEPES – Pokret za solidarnu ekonomiju Okcitanije iz Francuske.

1.2 Svrha ovog vodiča

Ovaj vodič predstavlja metodološki okvir za uvođenje DSE-a u nastavne predmete povezane s SOO-om. To je zapravo vodič o DSE-u za SOO edukatore (i obuhvaća znanja, vještine, tj. kompetencije, stavove, metode i tehnike). Cilj mu je predstaviti zanimanja u području DSE-a u sklopu strukovnog obrazovanja i osposobljavanja, pogotovo edukatorima SOO-a. Kao takav, edukatorima nudi znanja, vještine, stavove i sposobnosti koji će im omogućiti lakšu izradu kurikuluma, pripremu pojedinih modula, te evaluaciju edukacije. Osim toga, nudi pregled prikladnih metoda podučavanja u skladu s prethodno provedenom analizom potreba.

Inovativnost ovog vodiča temelji se na ideji pristupanja društvenoj i solidarnoj ekonomiji iz perspektive strukovnog obrazovanja i osposobljavanja, prilagođavajući tradicionalni model koji se sastoji od tri ključna elementa SOO-a novom modelu. Radi se o konceptu „stava“ koji bi mogao dovesti do dubljeg shvaćanja čimbenika i pokretača ove grane ekonomije temeljene na solidarnoj razmjeni.

³Europski gospodarski i socijalni odbor (2017). *Recentna evolucija društvene ekonomije u Europskoj uniji*, Bruxelles: EU (*Recent Evolutions of the Social Economy in the European Union*). Dostupno na: <https://www.eesc.europa.eu/sites/default/files/files/qe-04-17-876-en-n.pdf>

Vodič se također može koristiti kao inspiracija i motivacija prilikom razvijanja modula u idućem koraku projekta EmploySSE, osmišljenih kao edukacijski materijal za razvoj poduzetništva kroz edukaciju. Priručnik stoga edukatorima pruža potrebna znanja, vještine, stavove i praktično iskustvo kako bi mogli voditi edukaciju o DSE-u, te tehničku podršku društvenim poduzetnicima u zajednici, kao i drugim bitnim dionicima.

Cilj mu je pružanje aktivne podrške u učenju, uz primjenu spoznaja o tome kako društveni poduzetnici uče, s ciljem poboljšavanja nastavnog iskustva između polaznika i edukatora, budući da je znanje o tome kako raditi s društvenim poduzetnicima ključno za uspješno provođenje edukacije i mentoriranje. Vodič će ponuditi opis suradničkog odnosa između edukatora i polaznika, koji zajedno snose odgovornost za postizanje jasnih i definiranih ishoda učenja. Osim toga, važan segment ovog vodiča bit će i kontrolni popis kompetencija za edukatore o DSE-u, a sadrži kako elemente koji se tiču edukacije odraslih, tako i one koji se odnose na pojmove društvene i solidarne ekonomije.

Kompetencije će biti predstavljene kao izjave o tome što bi edukator trebao znati i moći kao edukator u području DSE-a. Osim toga, ovdje će biti predstavljen i popis stavova vezanih uz temu, koji će upotpuniti cjelokupnu edukaciju edukatora o DSE-u. Kontrolni popis kompetencija zamišljen je kao alat za samoprocjenu edukatora koji se namjeravaju baviti edukacijom i/ili pružanjem potpore društvenim poduzetnicima. Kontrolni popis bit će organiziran u formatu tablice s popisom kompetencija, stoga se može koristiti ne samo kao alat za samoprocjenu edukatora, već ga edukatori mogu koristiti i kao integrirani alat u razradi teme.

1.3 Kome je vodič namijenjen

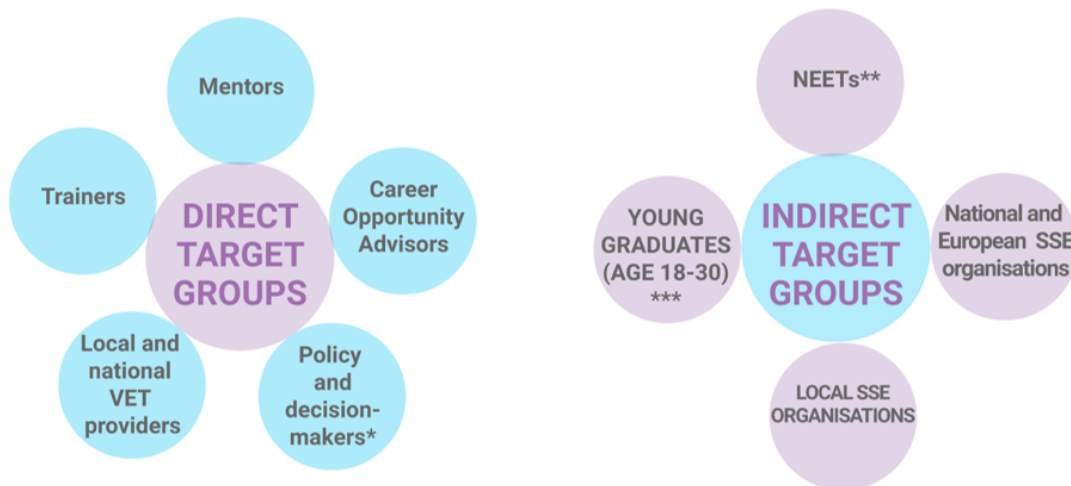
Ciljna skupina ovog projekta prvenstveno su:

- Pružatelji strukovnog obrazovanja i osposobljavanja, edukatori, mentori
- Vokacijski savjetnici
- Donositelji politika i odluka, posebice državna tijela odgovorna za razvoj i uvođenje europskog/nacionalnog kvalifikacijskog okvira

Osim toga, indirektno ciljne skupine su:

- Mladi koji su završili visokoškolsko obrazovanje, a nalaze se u skupini „mladih koji nisu u sustavu obrazovanja, osposobljavanja i zaposlenja“ (NEET populacija)
- Mladi koji su završili srednju strukovnu ili opću srednju školu (u dobi od 18-30 god.)
- Lokalne, nacionalne i europske organizacije DSE-a.

Ovaj vodič je prije svega namijenjen SOO edukatorima i mentorima, kao i pružateljima strukovnog obrazovanja i osposobljavanja u sklopu kojeg bi ovi edukatori i mentori mogli podučavati predmete vezane uz DSE. Osim toga, mogao bi zanimati i organizacije DSE-a, kako bi se one bolje informirale o strukovnom obrazovanju i osposobljavanju i edukaciji svojih članova.

- * Particular the statutory bodies responsible for the development and implementation of the European/National Qualifications Framework
 ** Tertiary education Graduates as part of Young people neither in employment nor in education and training
 *** Young graduates of secondary vocational/general education level

1.4 Metodološki pristup vodiča

Metodologija ovog vodiča slična je onoj koja se koristi u priručnicima za trening trenera/usavršavanje nastavnika. Stoga ovaj vodič sadrži niz edukacijskih modula, uz dodatak ad hoc alata, kako bi SOO edukatorima pružio sve potrebne kompetencije za obrađivanje tema u području DSE-a, posebice:

- provođenje procjene edukacijskih potreba
- razvijanje detaljnih planova provođenja edukacije
- upotreba naprednijih i prikladnijih edukacijskih tehnika
- provođenje evaluacije te procjene po završetku edukacije.

Ključan segment metodologije bit će kontrolni popis kompetencija kao alat za samoprocjenu edukatora.

ENAIP kao voditelj izrade ovog materijala ponudio je osnovnu strukturu vodiča, o kojoj su potom raspravljali i zajednički je razradili svi partneri. Nakon toga, svi su partneri bili uključeni u ovu aktivnost prikupljajući podatke o stvarnom stanju u području DSE-a u njihovim zemljama i o mogućim načinima povezivanja s pružateljima strukovnog obrazovanja i osposobljavanja, te stavljajući DSE u kontekst strukovnog obrazovanja i osposobljavanja. Analiza podataka koju su proveli ENAIP i ZMAG poslužila je kao temelj za izradu ovog vodiča. Evaluaciju vodiča izvršili svi partneri i njihove pridružene partnerske organizacije, nakon čega su ENAIP i INE GSEE izradili njegovu konačnu verziju.

1.5 Ishodi učenja

Cilj je ovog vodiča pružiti SOO edukatorima, mentorima, savjetnicima, donositeljima odluka i drugim akterima u području aktivnosti DSE-a koristan alat putem kojeg se steći osnovna znanja o DSE-u u kontekstu strukovnog obrazovanja i osposobljavanja. Po završetku čitanja ovog vodiča, korisnici bi trebali:

Na razini znanja

- moći definirati i povezivati pojmove vezane uz SOO i DSE
- poznavati osnovne činjenice o SOO-u i DSE-u u Europi
- znati navesti neke specifičnosti DSE-a u partnerskim zemljama (Češka, Hrvatska, Francuska, Grčka, Italija) u kontekstu cjeloživotnog i osnovnog strukovnog obrazovanja i osposobljavanja, kako u formalnom tako i u neformalnom obrazovanju

- prepoznati dodanu vrijednost primjenjivanja osnovnih načela SOO-a u području DSE-a (Znanja, Vještine i Kompetencije)
- steći opća, ali i specijalizirana znanja u svojstvu edukatora o DSE-u (proširivanje znanja i teme koje će obogatiti ulogu edukatora)
- prepoznati ulogu SOO-a kao alata za napredak i postizanje društvenih promjena
- biti svjesni društvene koristi učenja, kako za pojedinca tako i za društvo
- poznavati osnovna načela obrazovanja odraslih
- moći opisati glavne značajke odraslih polaznika edukacija
- definirati korake procjene obrazovnih potreba

Na razini vještina

- doprinijeti kreativnom povezivanju SOO-a i DSE-a
- identificirati i odabrati prikladne tehnike za procjenu obrazovnih potreba
- definirati i prilagoditi ciljeve učenja na temelju obrazovnih potreba sudionika edukacije
- primijeniti načela podučavanja odraslih prilikom osmišljanja edukacije
- pretražiti izvore i pronaći prikladne edukativne materijale/sadržaje za edukaciju
- odabrati najprikladnije suradničke tehnike podučavanja za edukacijski program
- osmisliti, u suradnji s polaznicima, raspored edukacijskog programa i odrediti sadržaj i trajanje pojedinih cjelina
- uključiti i istaknuti kompetencije SOO-a i društvenog poduzetništva u sklopu rasporeda edukacije
- prilagoditi sadržaj edukacije obrazovnim potrebama polaznika
- provesti evaluaciju i naknadnu procjenu, uključujući samoprocjenu

Na razini kompetencija

- polaznicima objasniti karakteristike važne za funkcioniranje DSE-a (kao što su pozitivan učinak timskog rada, mogućnost sudjelovanja u zajedničkom projektu, fleksibilnost i prilagodljivost dinamici grupe, emocionalna samosvijest, empatija, prepoznavanje i poštivanje različitih potreba, i dr.)
- surađivati s drugim akterima koji djeluju u području DSE-a
- poticati aktivno i ravnomjerno sudjelovanje polaznika
- poticati rad u grupi tijekom edukacije
- rješavati sukobe i promicati suradničko učenje
- isticati kolektivno djelovanje, uzajamnost, suradnju i solidarnost
- aktivno sudjelovati u svim etapama osmišljanja i implementiranja edukacijskog programa
- podupirati i promicati osnovna načela DSE-a

Na razini stavova:

- Propitivati trenutni ekonomski model
- Kritički promišljati temeljne društvene vrijednosti
- Shvaćati da su kompetitivnost i orijentiranost na profit odlike modernog doba, no ne i jedini mogući odabir
- Poticati zaposlenike da pokreću i osnivaju inicijative DSE-a i zadruge
- Predlagati nove modele odgovaranja na glavne ljudske potrebe
- Surađivati u grupama s ciljem pokretanja organizacija za zajedničko upravljanje
- Podržavati model DSE-a kao održivije opcije za ekonomiju, ljude i okoliš

1.6 Pregled sadržaja vodiča

Ovaj vodič podijeljen je u četiri cjeline. Nakon ovog uvoda, edukatori će se prvo upoznati s temom DSE-a u Europi i temom strukovnog obrazovanja i osposobljavanja. Iduće poglavlje povezuje ta dva područja i ističe ulogu SOO-a kao alata za postizanje društvenih promjena putem inicijativa DSE-a. Isto poglavlje također nudi analizu elemenata DSE-a u sklopu postojećeg strukovnog obrazovanja i osposobljavanja u zemljama partnerima (Poglavlje 2).

U idućem poglavlju (Poglavlje 3), definirane su kategorije ishoda učenja – znanja, vještine, stavovi i kompetencije – i to u kontekstu DSE-a. Iz toga je vidljivo koja će pozadinska znanja biti potrebna edukatorima.

Posljednje poglavlje (Poglavlje 4) nudi praktične informacije o metodama podučavanja u sklopu edukacijskih programa strukovnog obrazovanja i osposobljavanja o DSE-u. To su, primjerice, glavni elementi provođenja procjene obrazovnih potreba, kako dizajnirati SOO edukaciju, metode podučavanja DSE-a te kako pristupiti evaluaciji edukacije.

Na kraju ovog vodiča nalaze se Aneksi; glosar pojmova, kontrolni popis kompetencija i podaci prikupljeni u zemljama partnerima.

2 – DSE U EUROPI I NJEGOVA ULOGA U STRUKOVNOM OBRAZOVANJU I OSPOSUBLJAVANJU

2.1 SOO i DSE: Definicije i poveznice

Strukovno obrazovanje i osposobljavanje (SOO) definira se kao „...obrazovanje i osposobljavanje s ciljem pružanja znanja, umijeća i vještina i/ili kompetencija potrebnih za obavljanje određenih zanimanja, ili, u širem smislu, kao osposobljavanje za tržište rada (Cedefop, 2017)⁴.

Budući da je sustav SOO-a orijentiran na zanimanja, sve ga se češće prepoznaje kao ključan alat pomoću kojeg bi se države članice EU-a mogle bolje nositi sa socio-ekonomskim krizama, pogotovo s raširenom nezaposlenošću koja naročito pogađa NEET populaciju⁵. Sustavi SOO-u u Europi razlikuju se u pojedinim aspektima kao što su posebnosti svake od država, stoga postoji 30 ili više nacionalnih i/ili regionalnih pristupa SOO-u. U većini zemalja, SOO je prvenstveno usmjeren na mlade ljude i nudi kvalifikacije na razini srednjoškolskog obrazovanja; financira se iz budžeta za obrazovanje i koordinira ga središnja ili regionalna vlast. Sustavi SOO-a diljem Europe na različite načine odgovaraju na brze promjene u društvu i tehnološki napredak. Sve veći naglasak stavlja se na sustav strukovnog obrazovanja i osposobljavanja i na to da pružatelji SOO-a trebaju bolje odgovarati na potrebe tržišta rada i društva u cjelini. To dovodi do proširenja obrazovnih programa i uključivanja više sadržaja vezanih uz stjecanje transverzalnih vještina.

Općenito, prepoznajemo četiri obrasca i vrste sustava SOO-a:

⁴CEDEFOP (2017). *Promjene obilježja i uloge strukovnog obrazovanja i osposobljavanja u Europi. Vol. 2. (The changing nature and role of Vocational Education and Training in Europe. Volume 2.)* Dostupno na: <http://www.cedefop.europa.eu/en/publications-and-resources/publications/5564>

⁵NEET populacija su mladi ljudi “koji nisu u sustavu obrazovanja, osposobljavanja i zaposlenja”. Pogledajte i Eurostatovu statistiku na razini Europe: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Statistics_on_young_people_neither_in_employment_nor_in_education_or_training

- učenje kroz rad ili dvostruko osnovno obrazovanje (npr. Danska, Njemačka ili Austrija);
- osnovno strukovno obrazovanje (npr. Bugarska, Španjolska, Malta ili Rumunjska);
- dodatno obrazovanje (npr. Irska i UK);
- SOO kao dio cjeloživotnog učenja (npr. Francuska, Italija ili Grčka).

Društvena i solidarna ekonomija (DSE) je pokret koji se temelji na solidarnoj razmjeni koja povezuje potrebe pojedinca s onima zajednice. U DSE-u obični ljudi igraju aktivnu ulogu u oblikovanju svih vidova ljudskog života: ekonomskog, društvenog, kulturnog, političkog i vezanog uz okoliš (po definiciji RIPESS-a, Međunarodne mreže za promicanje društvene i solidarne ekonomije).

Prema RIPESS-u (2015.), „solidarna ekonomija nastoji transformirati cijeli društveni i ekonomski sustav i uspostaviti drugačiju paradigmu razvoja koja podupire načela solidarne ekonomije. Cilj joj je transformacija neoliberalne kapitalističke ekonomije iz sustava koji prednost daje maksimiziranju privatnog profita i idealu rasta, u sustav koji u središte stavlja ljude i planet. Kao alternativni ekonomski sustav, solidarna ekonomija stoga uključuje sva tri sektora – privatni, javni i treći sektor“⁶

DSE se temelji na dugovječnim, ali i novijim društvenim pokretima koji objedinjuju različite inicijative lokalne proizvodnje i distribucije dobara, što predstavlja alternativu dominantnoj kapitalističkoj ekonomiji. Ti se pokreti odlikuju raznolikošću iskustava u društvu i zajednici, a na njih su utjecali lokalna povijest, kultura i političke/ekonomske prilike. Takvi su pokreti uzajamna pomoć, radnički sindikati, udruženja u sektoru umjetnosti i kulture, inicijative vezane uz klimu i zaštitu okoliša, poljoprivreda uz potporu zajednice (CSA), zajedničko stanovanje, potpora migrantima, društvena poljoprivreda, pravedna trgovina i dr.

U cjelini, DSE se može promatrati kao spoj tradicionalne društvene ekonomije, pretežno temeljene na zadrugama kao osnovnom pravnom okviru, i društvenog pokreta koji objedinjuje mnoštvo različitih organizacija koje se javljaju 70-ih godina s ciljem radikalnije promjene ekonomskog ustrojstva. Stoga pokreti DSE-a nadilaze tzv. treći sektor koji obuhvaća neprofitne inicijative smještene između djelovanja države i slobodnog tržišta. Pod krovim terminom društvene ekonomije, Europska komisija sada prepoznaje i podupire pokret „inicijativa tradicionalne društvene ekonomije čiji je cilj dobrobit članova, a ne stjecanje

⁶RIPESS (2015.). *Solidarna ekonomija u Europi: rastući pokret sa zajedničkom vizijom (Solidarity Economy in Europe: an emerging movement with a common vision)*. Dostupno na: <https://www.ripest.eu/solidarity-economy-in-europe-an-emerging-movement-with-a-common-vision/>

povrata na ulaganje kako to čine tradicionalno dominantne kapitalističke tvrtke [...], u skladu s načelima solidarnosti i uzajamnosti, kojima se upravlja po principu 'jedan čovjek, jedan glas'".⁷

Poveznice između SOO-a i DSE-a ključne su za pružanje pozitivne i održive vizije budućnosti rada koja će uključivati alternativne društveno-ekonomske modele. Deklaracija iz Philadelphije koju je donijela Međunarodna organizacije rada (MOR) (1944.)⁸ kaže da rad nije roba, i nudi univerzalne smjernice za stvaranje humanih uvjeta rada. To osnovno načelo koje je ponudio MOR, kao i povezanost SOO-a i DSE-a, zaista su potrebni za provođenje tog stajališta. Konkretno, smjerovi strukovnog obrazovanja i osposobljavanja u području DSE-a doprinijeli bi razvoju alternativnih društveno-ekonomskih modela obrazovanja i profesionalnog razvoja, što bi pozitivno utjecalo na zapošljivost i društvenu uključenost.

2.2 DSE u Europi

Društvena ekonomija u Europi (Europski gospodarski i socijalni odbor (EGSO), 2019.)⁹ obuhvaća:

- 13,6 milijuna radnih mjesta
- 6,3 % radno sposobnog stanovništva zemalja EU-28
- preko 82,8 milijuna volontera i 232 milijuna članova zadruga, društava za uzajamnu pomoć i sličnih organizacija
- 2,8 milijuna organizacija i inicijativa društvene ekonomije u Europi

U zadnja tri desetljeća važnost DSE-a je u porastu diljem svijeta, za što su neki od razloga:

- Sve veći broj ljudi diljem svijeta trpi sve lošije uvjete života i rastuće siromaštvo.

⁷Europska komisija (bez datuma): *Društvena ekonomija u Europskoj uniji*. Dostupno na: https://ec.europa.eu/growth/sectors/social-economy_en

⁸MOR (1944.). *Deklaracija iz Philadelphije*. Dostupno na: <https://www.ilo.org/legacy/english/inwork/cb-policy-guide/declarationofPhiladelphia1944.pdf>

⁹Europski gospodarski i socijalni odbor (EGSO), (2019.). *Inicijative društvene ekonomije*, EU. Dostupno na: <https://www.eesc.europa.eu/sites/default/files/files/qe-03-19-796-en-n.pdf>

- U sklopu kapitalističke logike, ljudi i društvo postaju resursi za iskorištavanje. Njihova vrijednost u obliku rada ili društvenog poduzetništva svodi se na njihovu korisnost u maksimiziranju profita.
- Dubinsko uništenje okoliša, uzrokovano linearnim ekonomskim modelom koji se temelji na ekstraktivnim, intenzivnim i ekstenzivnim metodama, dovodi do raširenog zagađenja i klimatskih promjena.

U svjetlu toga, Europska komisija surađuje i aktivno sudjeluje putem sljedećih inicijativa: Program globalnog razvoja do 2030. – Ciljevi održivog razvoja, platforma G20 – Uključivo poslovanje, G7 Globalna upravljačka skupina za ulaganje s društvenim učinkom, UN-ova međuagencijska radna skupina za DSE, Međunarodna vodeća skupina za DSE (ILGSSE) i stručna skupina Europske komisije za društveno poduzetništvo. To su sve pomaci u dobrom smjeru, no društveni pokreti moraju ostati aktivni kako ti koraci ne bi postali samo slovo na papiru pro forma promicanja zelenih načela.

U Europi društvena ekonomija i zadrugarstvo imaju jaku tradiciju koja je starija od transformacijskog okvira solidarne ekonomije. Općenito, sve se više pažnje posvećuje društvenoj ekonomiji na razini institucija EU-a i ona uživa sve veću potporu na lokalnoj razini, pri čemu je sve prisutnije spontano širenje inicijativa društvene ekonomije. Njihovi formalno-pravni oblici variraju ovisno o različitim nacionalnim kontekstima. Često se javljaju u obliku udruga, zaklada, društava za uzajamnu pomoć, ali pojavljuju se i nove vrste pravnih subjekata, a te su inicijative vezane uz sektor društvene ekonomije. Jedna nova vrsta pravnog subjekta danas je jedan od vodećih oblika društvene ekonomije, a to su društvena poduzeća.

Društvena poduzeća odlikuju sljedeća obilježja:

- Poduzeća društvene ekonomije temelje se na zajedništvu, a glavni im je cilj postizanje socijalnog i učinka na društvo.
- Kao gospodarski subjekti, proizvode dobra i usluge, često od općeg interesa, ali svaki suvišak prvenstveno koriste za postizanje tih društvenih i socijalnih ciljeva.
- Njima se upravlja na odgovoran, transparentan i inovativan način, a na različitim razinama donošenja odluka uključuju zaposlenike, potrošače i druge važne dionike na koje utječu njihove aktivnosti.

Europski gospodarski i socijalni odbor (EGSO), kao savjetodavno tijelo Europskog parlamenta, Vijeća Europske unije i Europske komisije, posljednjih deset godina aktivno sudjeluje u europskom programu društvenog poduzetništva i društvene ekonomije, podupirući rast i razvoj društvenih poduzeća kao ključnog elementa europskog društvenog modela.

Godine 2015. EGSO je uspostavio trajnu studijsku skupinu posvećenu poduzećima društvene ekonomije, uz sljedeće ciljeve:

- pratiti i ocjenjivati razvoj politika na razini Europske unije i razini država članica
- baviti se konkretnim temama, a u širem smislu, identificirati konkretne mjere koje je potrebno poduzeti s obzirom na poduzeća društvene ekonomije
- prikupljati, kompilirati i informirati o najboljim praksama u pojedinim državama članicama i, kad za to postoji prilika, organizirati godišnji forum dionika
- općenito djelovati na povećanju vidljivosti tog sektora i raditi na predodžbi o njemu
- jačati veze s trustovima mozгова koji predstavljaju sektor i nastavljati svoju suradnju s europskim institucijama. Članovi koji zastupaju zadruge, društva za uzajamnu pomoć, udruženja, zaklade i udruge civilnog društva redovito se sastaju kako bi razmjenjivali dobre prakse, raspravljali o aktualnim pitanjima i provodili politike EGSO-a.

Od 2016., EGSO svake godine organizira Europski dan poduzeća društvene ekonomije, s dvojakim ciljem: s jedne strane, procijeniti napredak postignut u izgradnji ekosustava za društvena poduzeća u Europi, a s druge strane, osmisliti korake koje je potrebno poduzeti kako bi taj poslovni model postao rašireniji i još bolje prepoznat.

Kao što je ranije spomenuto, društvena i solidarna ekonomija uključuje širok raspon praksa koje imaju dimenziju ekonomije, društva, okoliša, zajednice, politike i holističkog pristupa. Te se prakse možda promiču putem organizacija društvene ekonomije ili društvenih poduzeća, kao što je ranije objašnjeno, no samo ako za cilj imaju dubinsku i dugoročnu promjenu politika vezanih uz te dimenzije.

2.3 SOO kao alat za društvene promjene

Sustav SOO-a ima ključnu ulogu u društvenom i ekonomskom razvoju pojedine zemlje. S druge strane, na njega stalno utječu čimbenici koji dovode do promjena u školama, industriji i društvu, a učinak na SOO vrše i potrebe gospodarstva i lokalne zajednice koji se ubrzano mijenjaju. Stoga se SOO suočava s jedinstvenim izazovima, ali istovremeno dobiva priliku za postizanje društvenih promjena, pri čemu se nameće pitanje kako osigurati njegovu relevantnost, mogućnost reagiranja i vrijednost.

Usvajanjem Lisabonske strategije 2000. godine, Europska unija postavila je konkretne ciljeve s namjerom da postane najkonkurentnije i najdinamičnije ekonomsko područje u svijetu. U svjetlu toga, opće obrazovanje i strukovno osposobljavanje nisu definirani samo kao ključni čimbenici u postizanju zadanih društvenih i ekonomskih ciljeva, već su prepoznati i kao neophodan temelj za inovacije i jačanje konkurentnosti svih europskih zemalja. U konačnici, ostvarivanje ciljeva Lisabonske strategije iziskuje ne samo opsežne promjene u europskoj ekonomiji, već i nalaže podjednako ambiciozan program modernizacije sustava socijalne pomoći i obrazovanja, pri čemu je povećanje kvalitete, privlačnosti i dostupnosti prilika za cjeloživotno učenje jedan od glavnih ciljeva.

Ne postoji „idealni“ sustav SOO-a koji bi odgovarao potrebama svih zemalja. Na obrazovne sustave često utječu povijesne prilike, društvena motivacija i ekonomske potrebe lokalne zajednice. Danas je najveći izazov SOO-a zadržati fokus na vještine i kompetencije koje je moguće pretvoriti u sposobnosti. Pristup temeljen na sposobnostima – već obrađen u sklopu projekta „SEE VET2 – Jačanje kompetencija i vještina SOO edukatora“¹⁰, i usvojen kao pristup koji odgovara području DSE-a – temelji se na ideji koju su razvili Sen (1999)¹¹ i Nussbaum (2000)¹². On uključuje sastavljanje kurikuluma za stjecanje vještina, koji „nadilazi pojedinačne kvalitete, koje su često u fokusu literature u visokoškolskom obrazovanju, i bavi se društvenim, ekonomskim i kulturnim uvjetima potrebnima za ostvarivanje sposobnosti. Takav pristup SOO-a omogućio bi veću samostalnost edukatora, razvijanjem temeljnih sposobnosti za ostvarivanje različitih ishoda“¹³.

¹⁰Projekt SEE VET2 – Jačanje kompetencija i vještina SOO edukatora. Dostupno na: <http://ec.europa.eu/programmes/eras-mus-plus/projects/>

¹¹Sen, A. (1999) *Commodities and Capabilities*, OUP.

¹²Nussbaum, M. C. (2000). *Women and human development: the capabilities approach*. Cambridge Editions.

¹³Wheeler, L., & Moodie, G. (2011). *Rethinking Skills in Vocational Education and Training*. NSW Department of Education & Communities.

Uspješnost SOO-a može se mjeriti: zapošljivošću onih koji su završili edukaciju, osobnim razvojem, prilikama za daljnje obrazovanje i profesionalni razvoj, prihvaćanjem društva i stvaranjem pozitivne slike o SOO-u, ali i njegovim učinkom na društvene promjene. Da bi bile pravedne i učinkovite, politike SOO-a trebale bi se doticati svih dijelova stanovništva, nudeći privlačna i izazovna usmjerenja za one s velikim potencijalom, a istovremeno obuhvaćajući i one za koje postoji rizik od marginalizacije u obrazovanju i isključenosti s tržišta rada.

Osim toga, SOO ne smije biti usredotočen samo na pojedinca, već mora uzimati u obzir kolektivnu prirodu vještina i kompetencija, odmičući se od razvijanja individualnih sposobnosti i okrećući se ka razvoju u sklopu šireg strukovnog područja. Rani filozofi kao što su Aristotel i Platon iznijeli su ideju da je obrazovanje ključno za ispunjenje pojedinca i za društvo (Barnes, 1982¹⁴; Hare, 1989¹⁵), a pojedinci i društva u kojima oni žive mogu napredovati jedino kroz proces cjeloživotnog učenja. U tom razmišljanju nisu se usredotočili na novčanu dobit, već na moralni razvoj pojedinca i dobrobit društva.

Sociolozi su počeli primjećivati da pojedinci s višim stupnjevima obrazovanja dulje žive, zdraviji su, manje su skloni počinjenju kaznenih djela i aktivnije su uključeni u društvo od pojedinaca s nižim stupnjevima obrazovanja (Haveman and Wolfe, 1984¹⁶; Grossman, 2005¹⁷). Schuller i suradnici (2002)¹⁸ klasificirali su dobrobiti učenja u tri osnovne dimenzije, tj. tri oblika kapitala:

- ljudski kapital, koji se odnosi na znanje, vještine i kompetencije koje pojedinac stječe obrazovanjem, kako bi povećao svoju produktivnost na tržištu rada te kako bi bolje funkcionirao u raznim drugim sferama života;
- identitetski kapital, koji se odnosi na opipljiva dobra, kao što su kvalifikacije, i neopipljiva dobra poput samopouzdanja i pouzdanja u vlastite sposobnosti;

---

¹⁴Barnes, J. (1982). *Aristotle*. Oxford University Press

¹⁵Hare, R.M. (1989). *Plato*. Oxford University Press

¹⁶Haveman, R.; Wolfe, B. (1984). "Schooling and economic well-being: the role of non-market effects". *Journal of Human Resources*, Vol. 19, No 3, p. 377-407.

¹⁷Grossman, M. (2006). "Education and non-market outcomes". In: Hanushek, E.; Welch, F. (eds). *Handbook of the economics of education*. North-Holland.

¹⁸Schuller, T. et al. (2002). *Learning, continuity and change in adult life*. Institute of Education (Wider benefits of learning research report No 3).

- društveni kapital, koji se okvirno odnosi na mrežu kontakata, norme i bliske odnose s drugim članovima društva i s institucijama, uključujući oblike povezivanja i umrežavanja društvenog kapitala.

Schuller i suradnici (2002)¹² ističu da se društvena korist učenja može odnositi na pojedinca, na primjer, u obliku poboljšanja vlastitog zdravlja, ali može imati učinak i na druge oblike društvenog grupiranja, primjerice, na obiteljski život ili širu zajednicu. Pojam 'društvena korist' može se vezati uz ne-tržišnu (koja nije vezana uz ekonomsku ili novčanu) korist: što znači da korist od obrazovanja nije vezana uz novčanu dobit. Ipak, društvena korist može imati i ekonomsku vrijednost, kako za pojedinca tako i za društvo (kao u slučaju boljeg zdravlja pojedinca, što umanjuje troškove nacionalnog zdravstvenog sustava i pozitivno utječe na smanjenje produktivnosti pojedinca)¹⁹.

2.4 Obrazovni kontekst DSE-a u zemljama partnerima na projektu

Za potrebe ovog vodiča, partneri na projektu trebali su provesti analizu razine rasprostranjenosti edukacijskih programa i inicijativa vezanih uz DSE u svojim zemljama. Analizirali su postojanje edukacijskih programa o DSE-u i sličnim temama u sklopu sustava SOO-a, na formalnoj razini te unutar drugih neformalnih inicijativa vezanih uz istu temu (sajmovi, izložbe, tečajevi) koje nude organizacije, nevladine udruge ili mreže.

Analiza obuhvaća sljedeće teme:

- 2.4.1 Postojanje edukacijskih programa vezanih uz DSE u sklopu osnovnog SOO-a
- 2.4.2 Postojanje edukacijskih programa vezanih uz DSE u sklopu cjeloživotnog strukovnog obrazovanja i osposobljavanja
- 2.4.3 Druge edukacijske programe vezane uz DSE u formalnom i neformalnom obrazovanju

¹⁹Cedefop (2011). Research paper No 17. *Vocational education and training is good for you. The social benefits of VET for individuals.* Available at: <https://www.cedefop.europa.eu/en/publications-and-resources/publications/5517>

- 2.4.4 Edukaciju o DSE-u koju nude organizacije, mreže i slične institucije

Prije analize pojedinih aspekata, važno je naglasiti sve veću važnost društvene i solidarne ekonomije u svim zemljama partnerima. Unatoč različitim društvenim i ekonomskim prilikama i značajnim razlikama u nekim dijelovima sustava školstva i obrazovanja u Grčkoj, Hrvatskoj, Češkoj, Francuskoj i Italiji, moguće je uočiti važnost društvene ekonomije i društvenog poduzetništva za pravedan i održiv ekonomski razvoj. Osim toga, postoji potreba za promicanjem pristupa DSE-a u sklopu sustava formalnog obrazovanja, u želji da se s DSE-om upoznaju mlađe generacije, kako bi pri ulasku na tržište rada imale širu i kritičku sliku.

2.4.1 Postojanje edukacijskih programa vezanih uz DSE u sklopu osnovnog SOO-a

U Hrvatskoj ne postoje edukacijski programi o DSE-u u sklopu osnovnog SOO-a, no kao što ćemo vidjeti u nastavku, mnoga udruženja, mreže te privatne i javne institucije nude širok raspon mogućnosti profesionalnog obrazovanja. Unutar srednjoškolskog obrazovanja, sadržaji vezani uz DSE uglavnom se obrađuju putem međupredmetne teme Poduzetništvo koja je uvedena u sklopu nedavne obrazovne reforme općega obrazovanja. Jedan od glavnih priručnika koji se u školama koristi za podučavanje tog predmeta sadrži vrijedan doprinos ACT Grupe, koja predstavlja skup organizacija društvene ekonomije i koja je razvila poglavlje „Poduzetnici u odnosu na druge“. Osim toga, društveno poduzetništvo i drugi sadržaji vezani uz DSE sadržani su i u drugoj međupredmetnoj temi pod nazivom Održivi razvoj.

2.4.2 Postojanje edukacijskih programa vezanih uz DSE u sklopu cjeloživotnog strukovnog obrazovanja i osposobljavanja

S obzirom na obrazovanje, Hrvatska je donijela službenu Strategiju razvoja društvenog poduzetništva u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 2015. do 2020. godine, to jest, dokument koji nudi politički okvir, a u Aktivnosti 3.6 sadrži mjere namijenjene „pružanju potpore stručnom usavršavanju nastavnika u stjecanju kompetencija za društveno poduzetništvo“ (MRMS, 2015: 37).²⁰ U Hrvatskoj postoje brojne inicijative SOO-a prvenstveno zahvaljujući

²⁰Ministarstvo rada i mirovinskoga sustava (2015.), Strategija razvoja društvenog poduzetništva u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 2015. do 2020. godine. Dostupno na: <http://www.mrms.hr>

radu Agencije za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih, državnog tijela koje promiče razvoj i inovativnost sustava SOO-a i sudjeluje u brojnim međunarodnim projektima. Ipak, ono što nedostaje je jasna suradnja i poveznica između pružatelja SOO-a i drugih institucija i organizacija koje nude edukaciju o DSE-u.

2.4.3 Drugi edukacijski programi vezani uz DSE u formalnom i neformalnom obrazovanju

Sveučilišta u Hrvatskoj nude više kolegija o DSE-u. Neki od primjera su Katedra za socijalnu politiku Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Ekonomski fakultet Sveučilišta u Osijeku, Veleučilište VERN, Zagrebačka škola ekonomije i menadžmenta, Fakultet ekonomije i turizma „Dr. Mijo Mirković“ u Puli i Visoka poslovna škola PAR iz Rijeke. Ponekad sveučilišta surađuju s drugim dionicima, kao u slučaju programa namijenjenog mladim društvenim poduzetnicima kojeg zajednički izvode Fakultet ekonomije i turizma „Dr. Mijo Mirković“ iz Pule, u suradnji s organizacijama civilnog društva, lokalnom akcijskom skupinom, lokalnom gradskom upravom i jednom srednjom školom. Također, studenti koji polažu kolegij pod nazivom Socijalno poduzetništvo i društvene inovacije na Veleučilištu VERN u Zagrebu imaju priliku primijeniti i testirati svoje ideje u praksi na terenu na otoku Visu.

2.4.4 Edukacije o DSE-u koje nude organizacije, mreže i slične institucije

Kao što je ranije spomenuto, zasad se obrazovanje o DSE-u u Hrvatskoj provodi interno i ograničeno je na mreže i organizacije iz sektora DSE-a, uz povremeni doprinos nekih od institucija visokoškolskog obrazovanja, dok je u posljednje vrijeme bilo nekoliko dobrih doprinosa od strane srednjih škola sa strukovnim usmjerenjem. Dobar primjer je ACT Grupa, najveće udruženje društvene ekonomije u Hrvatskoj, koje periodički provodi edukacijske programe namijenjene ne samo društvenim poduzetnicima već i pojedincima ili organizacijama koje žele ući u svijet DSE-a. Usluge kreirane po mjeri, akcelerator za društvene poduzetnike, poznati dugoročni program mentoriranja i Akademija poslovnih vještina koja se redovito održava, samo su neke od aktivnosti i inicijativa mreže. Grupa također provodi savjetovanje mladih kroz program „Erasmus za mlade poduzetnike“ koji je dio projekta Razmjene i razvoja društvenih poduzetnika (SEEDplus) i koordinira ga mreža EUCLID. Kao i u mnogim drugim zemljama, hubovi, kao što je Impact HUB Zagreb, važni su za

poticanje poduzetništva i društvene inovacije, a ponekad se bave i DSE-om. Na kraju, Zelena energetska zadruga (ZEZ), u suradnji s Obrtničkim učilištem, koje je vrlo aktivan akter u području SOO-a, provodi projekt pod nazivom „Dobra energija u društvenom poduzetništvu“ u sklopu kojeg su osmislili program prekvalifikacije za nezaposlene.

